PEDAGOGIK TADQIQOTLAR JURNALI
ISSN: 3060-4923 Impact Factor –7,212

IJTIMOIY TARMOQLARDAGI O‘ZBEK TILI: SAVODXONLIK VA AXBOROT MADANIYATI

Mo‘minova Gulsanam Kozimjon qizi
Andijon davlat chet tillari instituti
Xorijiy til va adabiyot fakulteti
Ingliz tili va adabiyoti yo‘nalishi,
1-kurs talabasi
https://doi.org/10.5281/zenodo.23912166

Annotatsiya.
Ushbu maqolada ijtimoiy tarmoqlarda o‘zbek tilidan foydalanish, yozuvdagi xatolar va axborot madaniyati haqida so‘z yuritiladi. Bugungi kunda ko‘pchilik yoshlar vaqtining katta qismini internet va ijtimoiy tarmoqlarda o‘tkazadi. Ular bu yerda do‘stlari bilan yozishadi, yangiliklarni o‘qiydi va turli ma’lumotlarni ulashadi. Biroq yozish jarayonida imlo qoidalariga rioya qilmaslik, so‘zlarni noto‘g‘ri yozish va chet tillaridagi so‘zlarni keragidan ortiq ishlatish holatlari uchraydi. Maqolaning maqsadi ijtimoiy tarmoqlarda o‘zbek tilidan to‘g‘ri foydalanishning ahamiyatini tushuntirishdir. Shuningdek, foydali va ishonchli axborotni tanlash, xabarlarni tekshirish hamda internetda odob bilan muloqot qilish masalalari yoritiladi. Maqolada yoshlarning yozuv savodxonligini oshirish bo‘yicha oddiy va amaliy tavsiyalar ham beriladi.
Kalit so‘zlar: ijtimoiy tarmoqlar, o‘zbek tili, savodxonlik, imlo, nutq madaniyati, axborot madaniyati, media savodxonlik, raqamli muloqot, adabiy til, axborot mas’uliyati.

KIRISH

Bugungi kunda ijtimoiy tarmoqlar hayotimizning muhim qismiga aylangan. Odamlar Telegram, Instagram, Facebook va boshqa platformalardan har kuni foydalanadi. Ayniqsa, yoshlar internet orqali do‘stlari bilan gaplashadi, yangiliklarni kuzatadi va o‘z fikrlarini boshqalar bilan bo‘lishadi.

Ijtimoiy tarmoqlarda o‘zbek tilidan to‘g‘ri foydalanish juda muhim. Chunki yozgan so‘zlarimiz va gaplarimiz tilimizga bo‘lgan munosabatimizni ko‘rsatadi. Afsuski, internetda ayrim so‘zlar noto‘g‘ri yoziladi, tinish belgilariga e’tibor berilmaydi va gaplar qisqartirib yuboriladi.

Shuning uchun ijtimoiy tarmoqlarda ham savodli yozish va odob bilan muloqot qilishga e’tibor berish kerak. Ushbu maqolada o‘zbek tilining internetdagi qo‘llanilishi, yozuv savodxonligi va axborotdan to‘g‘ri foydalanish masalalari ko‘rib chiqiladi.

1. MAVZUGA OID ADABIYOTLAR TAHLILI

O‘zbek tilida to‘g‘ri yozish va chiroyli gapirish haqida ko‘plab kitoblar yozilgan. Bu manbalarda til qoidalari, so‘zlardan to‘g‘ri foydalanish va nutq madaniyati haqida ma’lumotlar berilgan.

Masalan, N. Mahmudovning “O‘qituvchi nutqi madaniyati” asarida nutqning tushunarli va to‘g‘ri bo‘lishiga e’tibor qaratilgan. O‘zbek tilining imlo qoidalari esa so‘zlarni qanday yozish kerakligini belgilaydi.

David Crystalning “Language and the Internet” asarida internetning tilga ta’siri haqida fikr yuritiladi. Bu manbalar internetda yozish jarayonida til qoidalarini unutmaslik kerakligini tushunishga yordam beradi.

Ijtimoiy tarmoqlarda yozish kundalik hayotning bir qismiga aylangan bo‘lsa-da, bu holat savodxonlikka bo‘lgan talabni kamaytirmaydi. Aksincha, internetda yozilgan fikrlar ko‘plab insonlarga yetib borishi sababli to‘g‘ri yozish yanada muhimdir.

2. TADQIQOT METODOLOGIYASI

Ushbu maqolani tayyorlashda o‘zbek tilining imlo qoidalari, nutq madaniyatiga oid kitoblar va internetdagi yozish usullari o‘rganildi. Mavzuni yaxshiroq tushuntirish uchun kundalik hayotda uchraydigan holatlar misol qilib olindi.

Tadqiqot davomida quyidagi masalalarga e’tibor berildi:

- Ijtimoiy tarmoqlarda o‘zbek tilidan qanday foydalaniladi?
- Internetda qanday yozuv xatolari ko‘p uchraydi?
- Qisqartmalar va chet tilidagi so‘zlar yozuvga qanday ta’sir qiladi?
- Axborotning to‘g‘riligini qanday tekshirish mumkin?
- Yoshlar internetda savodli yozish uchun nimalarga amal qilishi kerak?

Ushbu savollar mavzuning asosiy tomonlarini yoritishga yordam beradi.

3. NATIJALAR

Ijtimoiy tarmoqlardan foydalanish orqali odamlar bir-biri bilan tez va oson muloqot qiladi. Bu esa o‘zbek tilining internetda keng qo‘llanilishiga yordam beradi. Shu bilan birga, ayrim muammolar ham mavjud.

Birinchidan, ko‘pchilik xabarni tez yozish uchun so‘zlarni qisqartiradi. Masalan, ayrim foydalanuvchilar so‘zlarni to‘liq yozish o‘rniga, ularning qisqartirilgan shakllaridan foydalanadi. Do‘stlar orasidagi oddiy suhbatda bunday holat ko‘p uchrashi mumkin. Ammo rasmiy yozishmalarda va ta’lim jarayonida so‘zlarni to‘g‘ri yozish kerak.

Ikkinchidan, imlo xatolari ko‘p uchraydi. Ayrim foydalanuvchilar so‘zlarning to‘g‘ri yozilishiga yoki tinish belgilariga e’tibor bermaydi. Natijada matnni tushunish qiyinlashishi mumkin.

Uchinchidan, o‘zbek tilida yozayotganda boshqa tillardagi so‘zlar ham ko‘p ishlatiladi. Boshqa tillardan foydalanishning o‘zi xato emas. Lekin o‘zbek tilidagi oddiy so‘zlarning o‘rniga doim chet tilidagi so‘zlarni ishlatish tilimizning imkoniyatlaridan foydalanishni kamaytirishi mumkin.

To‘rtinchidan, internetda tarqaladigan barcha ma’lumotlar ham to‘g‘ri emas. Ba’zan odamlar xabarni tekshirmasdan boshqalarga yuboradi. Bu esa noto‘g‘ri ma’lumotlarning tarqalishiga sabab bo‘ladi.

Demak, ijtimoiy tarmoqlarda savodli yozish bilan birga, axborotni to‘g‘ri tanlash ham muhim hisoblanadi.

4. MUHOKAMA

Ijtimoiy tarmoqlar tilimizni rivojlantirish uchun ham imkoniyat yaratadi. Masalan, foydalanuvchilar o‘zbek tilidagi kitoblar, maqolalar, she’rlar va foydali ma’lumotlarni internet orqali o‘qishi mumkin. Bu yoshlarning so‘z boyligini oshirishga yordam beradi.

Biroq internetda savodli yozish uchun har bir inson o‘z yozuviga e’tibor berishi kerak. Ayniqsa, talabalar va o‘quvchilar ijtimoiy tarmoqlarda ham to‘g‘ri yozishga odatlanishi lozim. Chunki kundalik yozish odati insonning umumiy savodxonligiga ta’sir qilishi mumkin.

Masalan, biror xabarni yuborishdan oldin uni qayta o‘qib chiqish xatolarni kamaytiradi. Shuningdek, yangi so‘zlarning ma’nosini lug‘atdan tekshirish foydali. Agar biror yangilikka duch kelinsa, uning qaysi manbadan olinganini bilish va boshqa ishonchli manbalar bilan solishtirish kerak.

Internetda boshqalarning fikriga hurmat bilan munosabatda bo‘lish ham axborot madaniyatining bir qismidir. Fikrlar turlicha bo‘lishi mumkin, lekin muloqot davomida haqoratli so‘zlardan foydalanmaslik lozim.

Shunday qilib, ijtimoiy tarmoqlarda til madaniyati va axborot madaniyati bir-biri bilan chambarchas bog‘liq.

5. AMALIY TAVSIYALAR

Ijtimoiy tarmoqlarda savodxonlikni oshirish için quyidagi tavsiyalarga amal qilish mumkin:

1. **So‘zlarni to‘g‘ri yozish.** Xabar yuborishdan oldin matnni tekshirib chiqish kerak.
2. **Kitob o‘qish.** O‘zbek tilidagi kitob va maqolalarni o‘qish so‘z boyligini oshiradi.
3. **Lug‘atdan foydalanish.** Shubhali so‘zlarning to‘g‘ri yozilishi va ma’nosini lug‘atdan tekshirish foydali.
4. **Ortiqcha qisqartmalardan qochish.** Ayniqsa, rasmiy xabarlar va o‘quv topshiriqlarida so‘zlarni to‘liq yozish kerak.
5. **Axborotni tekshirish.** Yangilikni boshqalarga yuborishdan oldin uning ishonchli manbadan olinganini aniqlash lozim.
6. **Internet odobiga rioya qilish.** Boshqalarning fikrini hurmat qilish va haqoratli so‘zlarni ishlatmaslik kerak.
7. **O‘zbek tilidagi foydali sahifalarni kuzatish.** Til, adabiyot va imlo qoidalariga oid sahifalar bilimni oshirishga yordam beradi.

Bu oddiy tavsiyalar kundalik internet muloqotida savodliroq yozishga yordam beradi.

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, ijtimoiy tarmoqlar bugungi kunda o‘zbek tilidan foydalanishning muhim vositalaridan biridir. Internet orqali odamlar o‘z fikrlarini bildiradi, bilim oladi va yangiliklarni kuzatadi. Shu sababli ijtimoiy tarmoqlarda savodli yozish va axborotdan to‘g‘ri foydalanish katta ahamiyatga ega.

So‘zlarni noto‘g‘ri yozish, tinish belgilariga e’tibor bermaslik va tekshirilmagan ma’lumotlarni tarqatish ayrim muammolarni keltirib chiqaradi. Bunday holatlarning oldini olish uchun har bir foydalanuvchi o‘z yozuviga e’tibor berishi va axborotni tekshirishga odatlanishi kerak. O‘zbek tilini hurmat qilish faqat darslarda yoki rasmiy hujjatlarda to‘g‘ri yozish bilan cheklanmaydi. Kundalik

internet muloqotida ham til qoidalariga amal qilish muhimdir. Har bir inson savodli yozish va ishonchli ma’lumot tarqatishga harakat qilsa, internetdagi o‘zbek tilining rivojlanishiga hissa qo‘shgan bo‘ladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi. O‘zbek tilining asosiy imlo qoidalarini tasdiqlash haqida. 1995-yil 24-avgustdagi 339-son qaror.
2. Mahmudov N. O‘qituvchi nutqi madaniyati. Toshkent, 2007.
3. Hojiyev A. Tilshunoslik terminlarining izohli lug‘ati. Toshkent, 2002.
4. O‘zbek tilining izohli lug‘ati. 5 jildli. Toshkent, 2006–2008.
5. Crystal, David. Language and the Internet. 2nd edition. Cambridge University Press, 2006.